

«بسم الله الرحمن الرحيم»

عنوان

بررسی مفهوم حجاب در متون اسلام

پژوهشگر:

هاجر کنعان پور^۱

چکیده

در این مقاله ابتدا، تاریخچه و ضرورت حجاب که یک امر الهی است، و آثار و فواید حجاب از جمله: ۱- امنیت زن در جامعه ۲- مصونیت جامعه از فساد ۳- بندگی خداوند ۴- کسب درجات معنوی ۵- اقتدار زنان ۶- دین سازی فضای جامعه ۷- توسعه و آموزش حجاب، و همچنین حجاب را از دیدگاه آیات و روایات نیز بررسی کردیم. بنده چندین کتاب مطالعه کردم و به این نتیجه رسیدم که اگر زنان و مردان حجاب را رعایت کنند، هم جامعه و هم خانواده از تیر زهر آلود دشمن در امان خواهند ماند. هدف از نوشتن این مقاله اینکه زنان و مردان با آیات و روایات در مورد حجاب آشنا شوند و آنها را در مسیر زندگی خود قرار دهند. تا بتواند با خیال راحت به وظایف فردی و اجتماعی خویش عمل کنند.

کلید واژه ها: اسلام، حجاب، زن

^۱. طلبه سطح ۲، حوزه علمیه فاطمه الزهراء، آبادان

مقدمه

اهمیت حجاب و پوشش اسلامی تا جایی است که خداوند متعال در قرآن به عنوان یک ضرورت بیان می کند. به خاطر علاقه مندی ضرورت یافتن که مفهوم حجاب و اینکه چرا اسلام حجاب را به انسان ها واجب کرده است مورد بررسی قرار دهم. و یافتن که اسلام به عنوان آخرین دین الهی برای حفظ افراد و جلوگیری از انحرافات که سرچشمه آنها بی حجابی و بی عفتی است برنامه ای را به مردم داده است که هم زنان و هم مردان این برنامه را در زندگی خود بکار گیرند. و بتوانند به درجه کمال برسند. هدف اسلام از حجاب این است که مسلمانان بتوانند با خیال راحت به وظایف فردی و اجتماعی خویش عمل کنند.

«و من الله التوفیق»

هاجر کنعان پور

بهار ۱۴۰۱

مفهوم شناسی اسلام

معنای لغوی: گردن نهادن، فرمان بردن.^۱

معنای اصطلاحی: به معنای قبول وحی و گفته های پیامبران است. و در اصطلاح
اخص؛ به معنای پذیرش دین حضرت محمد(صلی الله علیه وآله وسلم) است.^۲

مفهوم شناسی حجاب

معنای لغوی: پرده، ستر، نقابی که زنان چهره خود را بدان می پوشانند، روبنده.^۳
معنای اصطلاحی: پوشش زن در اسلام این است که زن در معاشرت خود با مردان
بدن خود را بپوشانند و به جلوه گری و خود غایی نیز نپردازد.^۴

مفهوم شناسی زن

معنای لغوی: مادینه انسان، بشر، ماده.^۵
معنای اصطلاحی: زن یک اصطلاح بالغ ماده است. فرد ماده ای که دوران بلوغ و
نوجوانی خود را تمام کرده و دست کم ۱۸ سال سن دارد را زن گویند.^۶

ضرورت حجاب

سوره مبارکه نور آیه ۳۱؛ اهمیت حجاب و پوشش اسلامی تا جایی است که
خداوند متعال در قرآن به عنوان یک ضرورت یاد می کند. « وَ قُلْ لِلْمُؤْمِنِ
يَغُضُّضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَ يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ »^۷

و به زنان با ایمان بگو چشم های خود را فرو گیرند و از نگاه کردن به مردان
نامحرم خود داری کنند و دامان خود را حفظ نمایند.

این آیه در مورد چشم چرانی و ترک حجاب و شرح زنان می پردازد. که نخست: به
وظایفی که مشابه مردان دارند اشاره کرده است و می گوید به زنان با ایمان بگو

^۱.معین، فرهنگ فارسی معین، ص ۲۷۲

^۲.سایت حوزه

^۳.معین، فرهنگ فارسی معین، ص ۱۴۳۰

^۴.طباطبایی نسب، حجاب بهترین انتخاب، ص ۹۴

^۵.معین، فرهنگ فارسی معین، ص ۱۸۴۸

^۶.سایت ویکی پدیا

^۷.سوره نور، آیه ۳۱

چشم های خود را فرو گیرند، و از نگاه کردن به مردان نامحرم خود داری کنند و دامان خود را حفظ نمایند. و پوشاندن عورت از نگاه دیگران، چه مرد و چه زن برای زنان نیز همانند مردان واجب است. و بعد از آن به مسئله حجاب که از ویژگی زنان است به سه جمله اشاره فرموده است:

۱- آنها نباید زینت خود را آشکار سازند جز آن مقدار که طبیعتاً ظاهر است. «ولا یبدین زینتهن الا ما ظهر منها»^۱

بعضی، زینت پنهان را به معنی زینت طبیعی (اندام زیبای زن) می دانند در حالی که کلمه «زینت» به این معنی کمتر اطلاق می شود. و بعضی آن را به معنی (محل زینت) گرفته اند، زیرا آشکار کردن خود زینت مانند گوشواره و دستبند و بازو بند به تنهایی مانعی ندارد. اگر ممنوعیتی باشد مربوط به محل زینت هاست، یعنی گوش ها و گردن و دست ها و بازوان است. بعضی دیگر؛ آن را به معنی خود زینت گرفته اند. و می گویند آشکار کردن زینت توأم با آشکار کردن اندامی است که زینت بر آن قرار دارد.

این دو تفسیر اخیر از نظر نتیجه یکسان است هر چند از دو راه مسئله تعقیب می شود. حق این است که ما آیه را بدون پیش داوری و طبق ظاهر آن تفسیر کنیم. که ظاهر آن همان معنی سوم است و بنابراین زنان نباید زینت های پنهان خود را آشکار کنند. و همچنین آشکار کردن لباس های زینتی مخصوص که زیر لباس عادی یا چادر می پوشند مجاز نیست. چرا که قرآن از ظاهر ساختن چنین زینت هایی نهی کرده است.

۲- دومین حکمی که در این آیه بیان شده است؛ «ولیضربن بخرهن علی جیوبهن». که زنان روسری خود را برگریبان خود بیندازند تا هم گردن و هم آن قسمت از سینه که بیرون است پوشانده شود. «خمر» جمع «خمار» بر وزن حجاب در اصل، به معنی پوشش است. ولی معمولاً به چیزی گفته می شود که زنان با آن سرخود را می پوشانند. «جیوب» جمع «جیب» بر وزن غیب به معنی

^۱.سوره نور، آیه ۳۱

یقه پیراهن است که گریبان تعبیر می شود و گاه به قسمت بالای سینه نیز اطلاق می گردد.

از این جمله استفاده می شود که: زنان قبل از نزول آیه، دامنه روسری خود را به شانه ها یا پشت سر می انداختند، به طوری که گردن و کمی از سینه آنها نمایان می شد، قرآن دستور می هد روسری های خود را بر گریبان خود بیندازند تا هم گردن و هم آن قسمت از سینه که بیرون است پنهان شود.

۳-در سومین حکم، آنها نباید زینت خود را آشکار سازند. «و لا یبدین زینتهن»^۱ مگر برای محارمشان.

۱. برای شوهرانشان ۲. پدرانشان ۳. پدران شوهرانشان ۴. پسرانشان ۵. پسران همسرانشان ۶. برادرانشان ۷. پس برادرانشان ۸. پسر خواهرانشان ۹. کنیزانشان ۱۰. افراد سفیه و ابلهی که میل جنسی در آنها وجود ندارد. ۱۱. یا کودکانی که از عورت زنان همان امور جنسی آگاه نیستند.

۴-و بالاخره چهارمین حکم را چنین بیان می کند: آنها هنگام راه رفتن پاهای خود را به زمین می زنند تا زینت پنهانشان دانسته شود. «و لا یضربن بأرجلهن لیعلم ما یخفین من زینتهن»^۲

آنها در رعایت عفت و دوری از اموری که آتش شهوت را در مردان شعله ور می کند و ممکن است از جاده عفت منحرف شوند، آن چنان باید دقیق و سخت گیر باشند که حتی از رساندن صدای خلخال به گوش مردان بیگانه خود داری کنند. و سرانجام همه مومنان چه زن و چه مرد را به توبه و بازگشت به سوی خدا دعوت می کند. همگی به سوی خدا باز گردید ای مومنان! تا رستگار شوید.

«و توبوا إلى الله جميعاً أيها المؤمنون لعلكم تفلحون»^۳ و اگر در گذشته کارهای اخلاقی در این زمینه انجام داده اید اکنون که حقایق احکام اسلام برای شما مشخص شد. از خطاهای خود توبه کنید و برای نجات و رستگاری خود به سوی

۱.سوره نور، آیه ۳۱

۲.همان

۳.همان

به نظر من اگر هر فرد نسبت به حجاب و امنیت جامعه مسئولیت پذیر باشد و حجاب را به نحو احسن رعایت کند. نا خداگاه خانواده و جامعه نیز حجاب را رعایت می کند. امنیت را در جامعه برقرار می سازد.^۱

خانواده

کوچکترین واحد اجتماع و موثرترین آن، خانواده است، جامعه ای که براساس تعامل و تفاهم ایجاد می شود، هدف ها و دغدغه های مشترک دارد. سلیقه های گوناگون با تفاوت های فردی و جنسیتی، زمینه برخوردها و واکنش های منفی را فراهم می سازد. ولی از خانواده می توان با عنوان مقدس در ناموس شخصی یاد کرد.

شناخت خانواده و نقش های آن و چگونگی ارتقای روابط مناسب اعضای خانواده و بررسی حقوق متقابل و میزان اثر پذیری و اثر گذاری آنان، زمینه برنامه ریزی درست فرهنگی را به مسئولان فرهنگی اعم از بخش خصوصی و دولتی فراهم می کند.

در قرآن کریم، از اعضای خانواده صالح و شایسته به عنوان همراهان ابدی و همیشگی یاد شده است که «جنات عدن» میزبان آنها خواهد بود.

«جنات عدن یدخلونها و من صلح من ءاباءهم و أزواجهم و ذریتهم...»^۲ روایت هایی نیز نشان دهنده وظایف متقابل اعضای خانواده است، اهمیت و جایگاه خانواده را در اسلام می رساند: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) می فرمایند: به جز صدیقان، شهیدان و مردانی که خداوند، خیر دنیا و آخرت را برای خانواده اراده کرده است، کسی دیگر به خانواده اش خدمت نمی کند.

و روایت های دیگر که این وظایف را مشخص می کند. به اهمیت خانواده از دیدگاه معصومین (علیهم السلام) می توان پی برد. به نظر من اگر پدر و مادر

^۱. دهقان، حجاب مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی، ص ۵۱۵ تا ۵۱۷

^۲. سوره رعد آیه ۲۳

مفهوم حجاب را در محیط خانواده تعریف کنند و تک تک آنان نیز حجاب را به نحو احسن رعایت کنند، جامعه نیز از نظر حجاب در امان خواهد ماند.^۱

نقش اصلی خانواده در فرهنگ دینی عبارتند از:

۱- نهادینه سازی باورهای دینی در وجود فرزندان با انجام دستورها و سفارش های تربیتی و رهبران دینی.

۲- جهت دهی به نگرش ها و گرایش های کودکان و اعضای خانواده به وسیله پدر و مادر.

۳- تقویت بافت های مثبت فکری فرزندان نسبت به باورهای موجود.

۴- پدید آوردن نظام سالم اقتصادی برای فرزندان و دیگر اعضای خانواده با گسترش فرهنگ مطالعه و گفت و گوی علمی.

جامعه

مجموعه دوستان، همکاران، همشهریان و همنوعان که نسبت نسبی و سببی با فرد ندارند، در تعریف این بخش اجتماعی جای می گیرند. گفتنی است این حوزه نیز در ملیت و هویت مشترک شکل می گیرد و بدین ترتیب، زمینه اثر گذاری و اثر پذیری پدید می آید.

معمولا این حوزه را گروه حاکمان و مردم تشکیل می دهند. نهادها و سازمان های دولتی در گروه اول و شهروندان با اختلاف طبقاتی، در گروه دوم قرار می گیرند. هر یک نیز در برابر دیگری وظایف مشخصی دارند که عمل به آنها و محترم شمردنشان ضامن سعادت و سلامت فرد و اجتماع خواهد بود. میزان اثرگذاری این گروه بر یکدیگر، از میزان اثر گذاری متقابل اعضای خانواده کمتر نیست. درباره گروه اول، ضرب المثلی هست که می گوید «الناس علی دین ملوکهم».

با روایتی که شباهت مردم به امیران خود می رساند «الناس بأمرائهم أشبه منهم بأبائهم». مشخص کردن حقوق در وظایف متقابل اعضای خانواده مانند حق همسایگان یکدیگر، حق معلم بر شاگرد و برعکس نیز بیانگر این اثر گذاری و اثر پذیری است.

^۱. دهقان، حجاب مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی، ص ۵۱۵ تا ۵۱۷

علاوه بر دلایل نقلی، با استدلال عقلی نیز می توان به اثبات اثر گذاری و ارائه پذیری میان افراد اجتماع و ضرورت آن پرداخت و تاکنون هیچ نظریه پرداز، جامعه شناس و روان شناسی این موضوع را رد نکرده است. به طور کلی، روابط متقابل فرد، خانواده و جامعه از اهمیت ویژه ای برخوردار است. از یک سو، افراد از خانواده و جامعه اثر می پذیرند و از سوی دیگر، همین افراد تعیین کننده برنامه های خانواده و سیاست های اجتماعی در سطح کلان، هستند. در بخش های بعدی، تصویر روشن تری از این ارتباط ترسیم خواهد شد، ولی کوتاه و گذرا می توان دولت مردان و مسئولان پس از شناسایی نیازها و خواست های مردم براساس همین سیاست ها و به تناسب برنامه های حکومت، به زندگی شان جهت می دهند. از این رو، نقش جامعه را می توان ترسیم کرد:

۱-بستر سازی برای گسترش فرهنگ دینی.

۲-مبارزه با عوامل مادی و معنوی موجود در جامعه که مانع گسترش فرهنگ دینی می شود.

۳-اصلاح ساختار و دیدگاه های حاکم بر جامعه به وسیله فرهنگیان و دولت مردان.

بدیهی است که نخست این اصلاح از خانواده و به شکل درون سازمانی آغاز می شود و آن گاه به سطح جامعه می رسد.^۱

نتیجه گیری

با توجه به آیات و روایاتی که بیان شد، زن مظهر ظرافت و جمال آفرینش است. و اگر زنان و مردان با ایمان حجاب را به گونه ای که خداوند متعال بیان کرده است و زنان حجاب فاطمی و مردان حجاب حضرت علی(علیه السلام) را داشته باشند. محیط خانواده سرشار از امید و آرامش و هم جامعه از فساد اخلاقی و اجتماعی و امنیت نیز در مصون می ماند و زنان پای به پای مردان با امنیت کامل به جامعه خدمت خواهند کرد.

^۱.همان

بنابراین باید تمام ابزارهای فرهنگ ساز از قبیل؛ کتاب، مطبوعات و صدا و سیما به سوی ارزشهای اسلامی که یکی از بارزترین آنها رعایت پوشش و حجاب برتر و مطلوب و امنیت اجتماعی فراگیر است، هدایت شوند و همه افراد به مهم ترین وجه راهنمایی شوند.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج البلاغه

۱. اکبری، محمد رضا، حجاب زن مسلمان، چاپ اول، تابستان ۱۳۹۰، نشر تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین المللی.
۲. بهروزی، مریم، حجاب حاله ای از عفاف، نشر کانون قرآن و عترت جامعه حضرت زینب(سلام الله علیها)، چاپ ششم.
۳. دهقان، محمد صادق، حجاب مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی، جلد سوم، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۷، نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۴. رشیدی، حسین، حریم عفاف، موسسه انتشارات بیان الحق، چاپ سی و یکم، سال ۱۳۸۷.
۵. صالح الجواد، نجوی، زن در نهج البلاغه، چاپ اول، انتشارات زمزمه زندگی، تابستان ۱۳۸۴.
۶. طباطبایی نسب، محمد رضا، حجاب بهترین انتخاب، موسسه فرهنگ نور الائمہ(علیهم السلام)، چاپ اول، سال ۱۳۹۳.
۷. مکارم شیرازی، ناصر، با همکاری جمعی از فضلاء و دانشمندان، تفسیر نمونه، جلد چهارم، دارالمکتب الاسلامیه، چاپخانه مروی.
۸. ماجراجو، محسن، نیازها و حجاب دختران و زنان، انتشارات عطر یاس، چاپ دوم، سال ۱۳۸۵.
۹. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، چاپ هیجدهم، جلد اول، سال ۱۳۸۰.
۱۰. سایت حوزه
۱۱. سایت ویکی پدیا